

ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РИНКІВ ПРАЦІ В УМОВАХ ПОСИЛЕННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Ольга Левицька

*ДУ «Інститут регіональних досліджень НАН України імені М.І. Долішнього»,
79026, м. Львів, вул. Козельницька, 4,
e-mail: o.levytska@gmail.com; ORCID: 0000-0001-8174-9918*

Анотація. *Метою статті є обґрунтування змісту, структури та значення конкурентоспроможності ринку праці у збереженні людського потенціалу національної економіки в умовах нестабільності. У дослідженні використано методи фундаментальної економічної науки, порівняльного аналізу і системного підходу. Систематизовано основні теоретико-концептуальні підходи до розуміння сутності і структурних елементів категорії конкурентоспроможності ринку праці, сформульовано авторський концепт досліджуваного поняття. Розглянуто трансформації ринку праці і структури людського капіталу, які відбуваються під впливом міграції населення. Доведено визначальну роль ринку праці як детермінанти конкурентоспроможності економіки та міграційної безпеки держави. З'ясовано, що в теперішніх геополітичних умовах та з новим етапом євроінтеграційного розвитку України підвищення конкурентоспроможності вітчизняного ринку праці може виступати одним із механізмів соціально-економічної конвергенції України та Європейського Союзу.*

Ключові слова: *людські ресурси, ринок праці, міграція, конкурентоспроможність, безпека, концептуальний базис.*

Постановка проблеми. Соціогуманітарна криза, спровокована великими міграційними втратами населення та новою хвилею внутрішніх переміщень через війну в Україні, загострила безпекове питання в національному контексті та посилила проблему конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

Українська держава перебуває сьогодні в активній фазі боротьби за свою незалежність та місце у світовому економіко-політичному просторі. Відбуваються глибокі деструктивні трансформації на ресурсних ринках, передусім на ринку праці і ринку капіталу. Саме тому подолання негативних наслідків міграційних втрат людських ресурсів, як і недопущення критичної інтенсифікації цих процесів, зокрема у сфері інтелектуальної еміграції, є важливим фронтом боротьби України в теперішній гібридній війні з РФ. Ключовим інструментом тут має стати побудова конкурентоспроможного ринку праці та ефективної зайнятості як елемент нової

стратегії конкурентоспроможності економіки відповідно до Національного плану відновлення України. Такі передумови формують гостру необхідність проведення теоретико-концептуального аналізу конкурентоспроможності ринку праці як окремої економічної категорії, пояснення дискусійності змісту цього поняття та його структури, обґрунтування значення ринку праці у формуванні конкурентоспроможної економіки в умовах високої міграційної активності населення та загальної економіко-політичної нестабільності. Окремі аспекти цієї проблематики висвітлені у роботах таких відомих українських учених, як В. Близнюк [2], О. Гринькевич [4], А. Калина [6], Е. Лібанова [7], Л. Лісогор [8], І. Петрова [16], В. Приймак [10], В. Сандугей [12], М. Семикіна [13], О. Стефанишин [15], У. Садова [11], Л. Семів [14], Н. Шиловцева [17]. Проблема ринку праці і його конкурентоспроможності викликає не менший інтерес і серед зарубіжної наукової спільноти (А. Обадіч (А. Obadić) [23], М. Портер (М. Porter) [24], А. Шарль (А. Scharle) [25] та ін.).

Мета статті – узагальнити наявні в економічній літературі підходи до сутнісного наповнення категорії конкурентоспроможності ринку праці, сформулювати авторський концепт досліджуваного поняття, а також побудувати його концептуальну структуру з обґрунтуванням зв'язків та залежностей між елементами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією зі слабких сторін державного регулювання українського ринку праці та сфери зайнятості є недостатня наукова обґрунтованість управлінських рішень, а часто і відсутність у нормативно-правових чи стратегічних документах конкретних економічних концептів. До таких прогалин варто віднести недооцінювання значення конкурентоспроможності ринку праці та відсутність її серед безпекових та розвиткових пріоритетів сучасної державної політики.

Існує багато наукових поглядів на економічну сутність поняття «конкурентоспроможність ринку праці». Цей понятійний плюралізм пов'язаний з можливістю ототожнення *конкурентоспроможності окремого суб'єкта* на ринку праці та конкурентоспроможності *самого ринку* як складної системи, *заміною одного поняття іншим* (конкурентність, конкурентний статус, конкурентостійкість), *сферою застосування* конкурентоспроможності в залежності від рівня реалізації (індивідуальний, локальний, секторальний/галузевий, регіональний, національний, світовий рівень).

Поняття конкурентоспроможності ринку праці не є усталеним у вітчизняній науковій літературі. У цьому контексті найчастіше досліджуються окремі складові – робоча сила, робочі місця, окремі параметри умов праці. Відповідно не сформульовано чітке теоретико-методологічне розуміння досліджуваного поняття. Однак серед українських вчених є низка таких, що оперують категорією конкурентоспроможності ринку праці і намагаються знайти комплексний методичний підхід до її оцінювання, зокрема: Е. Лібанова, Л. Лісогор, О. Іляш, О. В. Сандугей, Н. Шиловцева, Ю. Маршавін, С. Бляшук, ін.

Якщо більшість вітчизняних науковців, які займаються проблемами ринку праці і сфери зайнятості, досліджують поняттями *конкурентоспроможності робочої сили, робочих місць, вартості праці*, обмежуючись при цьому лише кон'юнктурними

параметрами ринку праці, то зарубіжні учені розглядають цю тематику значно ширше, говорячи про конкурентоспроможність ринку праці не тільки в мікроекономічному зрізі, а й в *системному макрозрізі*, де ринок праці виконує функції із забезпечення конкурентоспроможності та стійкості цілої економічної системи. Так, зокрема, іноземний доробок за цим напрямом досліджень представлений широким спектром праць провідних учених: Х. Гото (H. Goto) [20] (конкурентоспроможність формального і неформального секторів ринку праці, зв'язок конкурентоспроможності ринку праці з бідністю населення), А. Обадіч (A. Obadić) [23] (аналіз конкурентоспроможності ринку праці окремих країн на основі ключових макроекономічних показників), М. Ібара Сіснерос (M. Ibarra Cisneros) і Л. Гонзалес Торес (L. González Torres) [18] (гнучкість праці як стратегія забезпечення конкурентоспроможності ринку праці), Дж. Кім (J. Kim), С. Кім (S. Kim) і К. Кох (K. Koh) [21] (емпіричне доведення можливості мінімізації витрат на забезпечення програм соціального страхування, що фінансуються за рахунок податків на заробітну плату, на конкурентному ринку праці), Т. Воловец (T. Wołowiec) [27] (вплив ринку праці на конкурентоспроможність національної економіки на основі аналізу частки витрат на робочу силу у структурі ВВП), Р. Войцеховска (R. Wojciechowska) [26] (конкурентоспроможність польського ринку праці у контексті професійної активності, мобільності та вартості робочої сили; безпекова компонента в площині локальних, регіональних і наднаціональних (ЄС) викликів та загроз для польського ринку праці) тощо.

Аналіз різних наукових джерел щодо формулювання і концептуалізації поняття конкурентоспроможності ринку праці та його складових дав можливість систематизувати позиції вітчизняних і зарубіжних учених стосовно цієї проблематики, найважливіші з яких представлено у табл. 1.

Таблиця 1

Основні підходи до визначення конкурентоспроможності ринку праці у дослідженнях провідних науковців

Автори	Підходи і дефініції
<i>Мікроекономічний підхід (кон'юнктурний зріз)</i>	
Е. Лібанова [7], Л. Лісогор [8]	Конкурентоспроможність ринку праці (конкурентність ринку праці) як комплексне поняття розглядається через конкурентоспроможність робочих місць, робочої сили, їх якісного та кількісного збалансування
М. Семикіна [13, с. 94]	Набуття конкурентних переваг країною у сфері праці безпосередньо залежить від накопичення «критичної маси» конкурентоспроможних працівників, здатних відповідно до ринкового попиту високопродуктивно і творчо працювати, створювати інновації, нові знання, швидко й якісно надавати послуги, приймати оптимальні рішення
Н. Шиловцева [17, с. 211]	Конкурентоспроможність національного ринку праці ототожнюється з можливістю формування стійких конкурентних переваг ринку завдяки ефективному використанню робочої сили та продуктивній зайнятості
В. Близнюк [2, с. 71]	Забезпечення конкурентоспроможності ринків праці обумовлюється передусім параметрами робочої сили, втіленням принципів безпечної і гідної праці та реалізацією засад інклюзивного розвитку

Закінчення табл. 1

Автори	Підходи і дефініції
І. Петрова, В. Близнюк [16, с. 6]	Важливе значення у підвищенні рівня конкурентоспроможності ринку праці та національної економіки загалом мають імперативи досягнення високої продуктивності праці й забезпечення її гідної оплати, а також вирішення суперечностей у цій сфері
А. Калина [6, с. 164]	Конкурентоспроможність національної економіки проявляється в базовому її елементі – трудових ресурсах
<i>Макроекономічний підхід (системний зріз)</i>	
В. Сандугей [12, с. 76]	Конкурентоспроможність ринку праці – це сукупність властивостей ринку праці, що забезпечує йому здатність конкурувати з ринками праці інших країн за залучення найбільш кваліфікованої робочої сили (підкреслюється <i>відносність поняття</i>). Суб'єктами такої конкуренції є ринки праці країн, об'єктами – працівники, що схильні до мобільності за межі країни та обирають для працевлаштування якомога привабливіший ринок
Ю. Маршавін, Т. Кицак, В. Кирилук [9]	Конкурентоспроможність національного ринку праці позначає його здатність перемагати у конкурентній боротьбі аналогічні інститути інших країн і є ключовим фактором забезпечення економіки країни компетентною робочою силою та сучасними робочими місцями на підставі скорочення відтоку працівників та інвесторів, залучення кваліфікованої робочої сили з високими особистісними якостями, а також інвесторів, спроможних до інноваційного оновлення виробничого апарату
М. Портер (M. Porter) [24, с. 171]	Конкурентоспроможність галузей та секторів (сфер) економіки – це здатність до безперервного зростання певних галузей та секторів (сфер) економіки в умовах внутрішньої та зовнішньої конкуренції
А. Шарль (A. Scharle) [25, с. 3]	Конкурентоспроможність ринку праці як системна категорія розглядається через потенціал зростання економіки за рахунок ефективності використання людських ресурсів, їх кількісних і якісних параметрів, гнучкості ринку праці тощо
Н. Ель-Евані (N. El-Ehwany) М. Метвелі (M. Metwally) [19]	Формування конкурентного ринку праці, з одного боку, визначається мікроекономічною складовою, яка пов'язана з продуктивністю праці і вартістю робочої сили. З іншого боку, конкурентоспроможність ринку праці є важливою складовою і чинником макроекономічного зростання

Джерело: зібрано автором.

Зважаючи на неузгодженість і фрагментарність наукових позицій з досліджуваної тематики, було сформульовано *авторське трактування конкурентоспроможності ринку праці*, а саме: як інтегральну характеристику, яка позначає здатність ринку праці, як складної системи соціальних відносин і зв'язків, конкурувати за внутрішній та зовнішній людський ресурс держави (регіону) завдяки: (1) якісному конкурентному середовищу, котре формує ринок праці, та (2) ефективному державному регулюванню ринку праці, забезпечуючи при цьому міграційну безпеку і потенціал зростання економіки.

Водночас під міграційною безпекою слід розуміти стан захищеності національних інтересів (держави, суспільства, людини) у сфері міграції від впливу реальних і

потенційних загроз, забезпечення якого є пріоритетним завданням діяльності системи державних органів, органів місцевого самоврядування, представників бізнесу та громадськості, які здійснюють узгоджені заходи щодо реалізації і захисту цих інтересів, запобігання трансформації міграційних загроз у небезпеки [3, с. 8].

На сьогодні сформувалась плеяда науковців, котрі розглядають конкурентоспроможність економіки та її складові крізь призму безпеки (О. Власюк, З. Варналій, Т. Васильців, А. Мокій, О. Іляш, М. Флейчук, В. Андрійчук та ін.). Чільне місце у цій концепції займає безпека праці і людських ресурсів в аспектах структури, динаміки, балансу і ефективності ресурсів та ринку праці в цілому [1, с. 323; 5, с. 170; 22]. Попри це, у наукових колах все ще недостатньо уваги приділяється безпековій концепції розвитку вітчизняного ринку праці і сфери зайнятості в умовах високої міграційної активності населення, стрімкої динаміки євроінтеграційного вектору розвитку України, інших екзогенних чинників. У цьому контексті підвищення конкурентоспроможності національного ринку праці може виступати одним із механізмів соціально-економічної конвергенції України та ЄС.

У продовження теоретико-концептуальних думок слід зауважити, що конкурентоспроможність ринку праці є поліаспектним поняттям і охоплює такі головні складові: 1) конкурентоспроможність робочих місць та умов праці, які визначають попит на ринку праці, цінові та нецінові конкурентні переваги; 2) конкурентоспроможність робочої сили, які формують пропозицію на ринку праці (*кон'юнктурний аспект*). Предметом дослідження можуть виступати і секторальні ринки праці та їхня здатність конкурувати за ресурс (*залузевий аспект*), а за *територіальною ознакою* – наднаціональні, національні, регіональні та локальні ринки праці, ринки праці за типами територій (міські та сільські поселення, соціально стабільні та депресивні території). Таким чином, у боротьбі за перерозподіл ресурсів (залучення і збереження кращої робочої сили та інвестицій) можуть брати участь різні територіальні та економічні системи, а сама конкуренція може відбуватися між країнами, регіонами, громадами і навіть окремими видами економічної діяльності. Саме в цьому полягає відмінність між поняттями «конкурентність ринку праці» (наявність вільної конкуренції між суб'єктами ринку), «конкурентоспроможність на ринку праці» (здатність роботодавців конкурувати за робочу силу, а найманих працівників – змагатись за робочі місця) і «конкурентоспроможність ринку праці» (підкреслюється екзогенний вектор конкурентних відносин, зокрема спроможність ринку праці залучати і утримувати компетентних працівників та ефективних інвесторів, зменшуючи при цьому рівень міграційних та економічних втрат).

Загальний механізм формування конкурентоспроможності ринку праці в умовах міграційної активності населення та його роль в економічному і суспільному зростанні наочно представлено на рис. 1 (авторська розробка). Підкреслюється прямий зв'язок стану і розвитку ринку праці із стійкістю економіки та її конкурентоспроможністю в умовах різних викликів і загроз.

Побудова ефективної економіки потребує передусім вдалої державної політики реагування на зовнішні макроекономічні і політичні потрясіння. Для України втілення

такого завдання можливе за умови вирішення безпекового питання, котре в нових геополітичних реаліях набуло екзистенційного сенсу. Поза зовнішніми викликами економічному зростанню України, не менш важливими залишаються внутрішні загрози і небезпеки, серед яких, зокрема, неефективний розбалансований ринок праці та пов'язана із цим нерегульована трудова міграція. Остання може проявлятися і як чинник, і як наслідок конкурентоспроможності ринку праці, що пояснюється *поліморфністю* і *багатовекторністю* міграційних процесів. Трансформації ринку праці і структури людського капіталу, які відбуваються під впливом міграції, стосуються переважно змін гендерно-вікової і професійно-кваліфікаційної структури економічно активного населення, перебудови кон'юнктури ринку праці, зміни його гнучкості, резильєнтності, ефективності, безпечності, функціональності тощо.

Особливо гострою є проблема безповоротної інтелектуальної еміграції, що супроводжується втратою молодих талантів (студентства й учнівства), «вимиванням» потужного класу науковців, педагогів, інженерів, лікарів, інших висококваліфікованих кадрів. Таким чином, конкурентоспроможна робоча сила в економіці країни є однією з ознак сформованого конкурентоспроможного ринку праці, привабливого для місцевого населення і зовнішніх трудових мігрантів, а також є основою економічної безпеки держави.

Інтегральну якість, пов'язану з категорією конкурентоспроможності ринку праці, необхідно розглядати у фокусі специфічних *квалітативних ознак*, зокрема через:

- *якість* робочої сили (як сукупність властивостей робочої сили на основі її соціально-демографічних характеристик);
- *якість* робочих місць (як сукупність умов праці);
- *гнучкість* ринку праці (рівень атипової зайнятості і нестандартної організації праці);
- *збалансованість* ринку праці, детерміновану його кон'юнктурою;
- *стійкість* ринку праці відносно економічних девіацій і депривацій та інших відхилень від еталону (рівень офіційної зайнятості, безробіття, охоплення працівників колективними договорами та ін.);
- *резильєнтність* ринку праці (як здатність до відновлення після соціально-економічних потрясінь);
- *безпечність* праці (як окрему складову якості робочих місць, зокрема: рівень виробничого травматизму і поширення професійної захворюваності тощо) та соціальну захищеність на ринку праці різних категорій працівників (у т.ч. мігрантів, прекаріату, інших вразливих категорій працівників).

Високий рівень розвитку квалітативних ознак конкурентоспроможності ринку праці забезпечує *привабливість конкретного ринку праці* для місцевого населення та мігрантів, формуючи таким чином середовище притягання людського ресурсу. Водночас, присутність деструктивних процесів у сфері зайнятості та ринку праці, таких як тінізація, прекарізація, соціальна девальвація та розбалансування, призводить до втрат робочої сили та відповідно «вимивання» трудового потенціалу території, галузі чи сектору, в межах яких розглядається ринок праці. Ці процеси стають чинниками

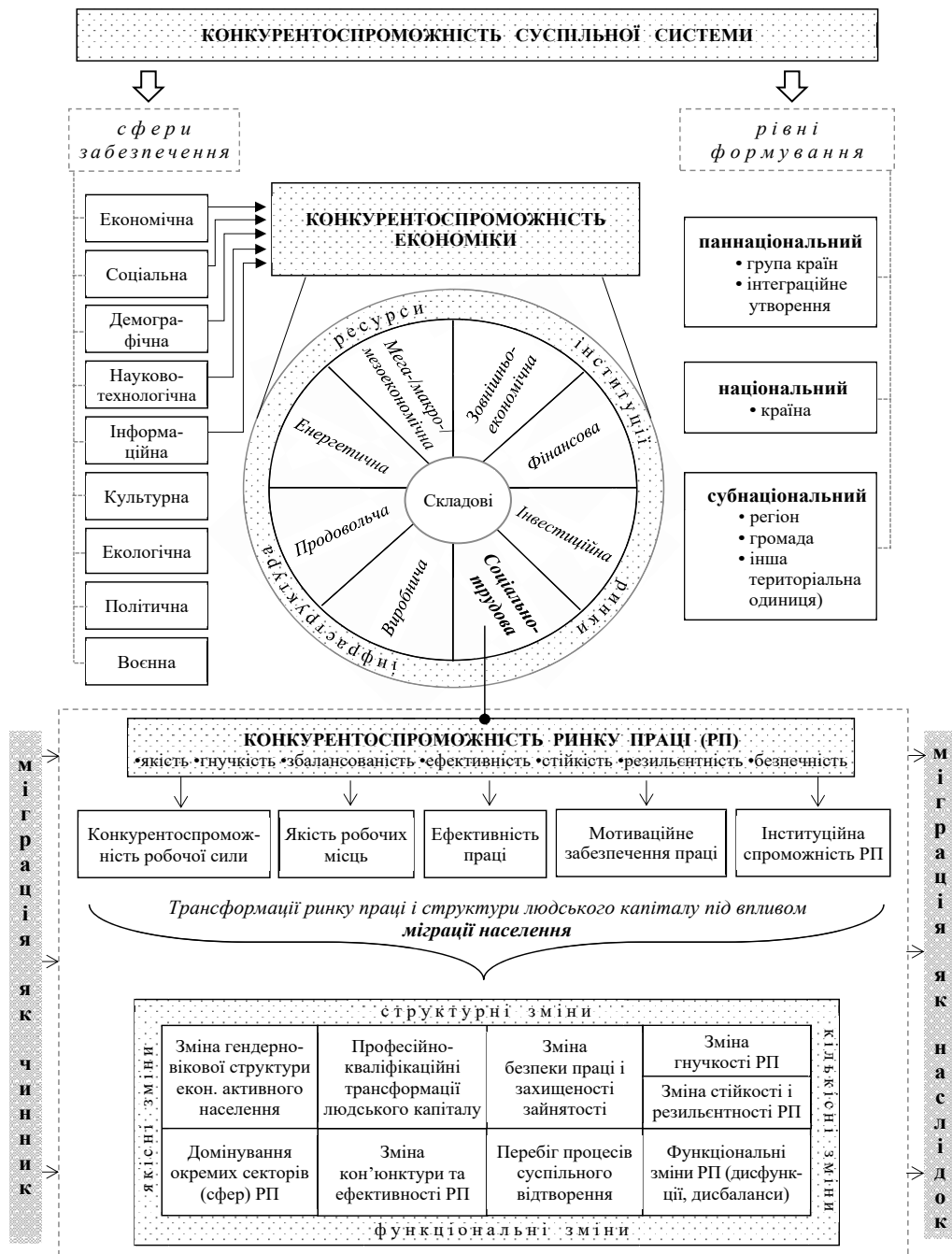

Рис. 1. Структурно-логічна схема формування конкурентоспроможності ринку праці в умовах міграційних процесів

виштовхування людського ресурсу і, як наслідок, зниження конкурентоспроможності ринку праці. Навіть у випадку притоку нелегальних трудових мігрантів, яких часто приваблюють тіньові сегменти зайнятості (*спотворені чинники притягання*), загальний рівень конкурентоспроможності не зростає. Іншими словами, порівняльна перевага такого ринку не стає конкурентною перевагою.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Результати аналізу змістовного наповнення, структури та розвитку категорії конкурентоспроможності ринку праці у контексті різних підходів, генерованих вітчизняною і зарубіжною економічною наукою, та з позиції системного підходу, дають можливість зробити низку важливих висновків.

По-перше, західні вчені та політична еліта досі не мають єдиної думки щодо змісту поняття конкурентоспроможності ринку праці, не зважаючи на значний досвід у цій проблематиці. Трактуювання цієї категорії у вітчизняній економічній літературі також залишається дискусійним. Виділяють два ключові підходи до пояснення конкурентоспроможності ринку праці: загальнотеоретичний кон'юнктурний та макроекономічний (системний).

Більшість вітчизняних науковців досліджують і певною мірою ототожнюють конкурентоспроможність ринку праці із конкурентоспроможністю робочої сили, робочих місць, вартості праці, обмежуючись при цьому лише кон'юнктурними характеристиками, тоді як зарубіжні учені розглядають цю тематику системно, обґрунтовуючи, що ринок праці виконує функції із забезпечення конкурентоспроможності та стійкості цілої економічної системи. Синтез обох підходів дав можливість сформулювати авторську теоретико-концептуальну позицію щодо цього питання, яка полягає у розумінні конкурентоспроможності ринку праці як інтегральної характеристики, що позначає здатність ринку праці, як складної системи соціальних відносин і зв'язків, конкурувати за внутрішній та зовнішній людський ресурс держави (регіону) завдяки: якісному конкурентному середовищу, котре формує ринок праці, та ефективному державному регулюванню ринку праці, забезпечуючи при цьому міграційну безпеку і потенціал зростання економіки.

По-друге, структуру конкурентоспроможності ринку праці формують кон'юнктурні параметри (конкурентоспроможність робочої сили, робочих місць, результатів праці, мотиваційної складової, інституційного забезпечення). У галузевому аспекті можна виділяти конкурентоспроможність ринків праці окремих галузей і секторів економіки. Водночас за територіальною ознакою – конкурентоспроможність наднаціональних, національних, регіональних та локальних ринків праці, ринків праці міських/сільських, прикордонних/віддалених, стабільних/депресивних територій.

Квалітативний підхід до конструювання категорії конкурентоспроможності ринку праці передбачає сукупність специфічних ознак, котрі її визначають, зокрема: якість, гнучкість, збалансованість, стійкість, резильєнтність ринку праці та безпечність (захищеність) праці.

По-третє, усвідомлення змісту і структури досліджуваної категорії дає можливість її ефективного аналізу та пошуку оптимальних механізмів забезпечення конкурентоспроможності ринку праці і як наслідок – можливість збереження стійкості

економічної системи та зміцнення її конкурентоспроможності в умовах внутрішніх та зовнішніх викликів. Системне бачення цієї проблеми полягає у розумінні відносності самого поняття конкурентоспроможності і передбачає необхідність співставлення окремих характеристик розвитку ринку праці країни з параметрами ринку праці іншої країни (групи країн). Суб'єктами такої конкуренції виступають ринки праці, а об'єктами – внутрішні та зовнішні людські ресурси, що схильні до мобільності.

Для України зазначена проблематика є особливо актуальною, враховуючи новий етап євроінтеграційного розвитку країни. У цьому контексті перспективним видається дослідження механізмів підвищення конкурентоспроможності національного ринку праці з метою забезпечення соціально-економічної конвергенції України та Європейського Союзу.

Цю роботу виконано в межах НДР «Механізми проактивної політики зниження соціальної вразливості населення (на прикладі Карпатського регіону України)» (№ державної реєстрації 0121U112014, ДУ «Інститут регіональних досліджень НАН України імені М.І. Долишнього»).

Список використаних джерел

1. Безпека та конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації: монографія; за заг. ред. О. С. Власюка. К.: НІСД, 2017. 384 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2018-06/2018_NISD_Bezpeka_Print-093bb.pdf.
2. Близнюк В. В. Ринок праці України: процеси державного регулювання та розвитку: дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.03. Київ, 2020. 568 с.
3. Варналій З. С., Васильців Т. Г., Левицька О. О. Міграційна безпека держави як основа збереження і розвитку інтелектуального капіталу економіки України. Економіка України. 2022. № 9. С. 3-20. URL: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.09.003>.
4. Гринькевич О. С. Освітня міграція в Україні та світі: інституційне середовище та напрями державного регулювання. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2013. № 3. С. 254-264. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2013_3_28.
5. Ляш О., Васильців Т. Сучасний стан та ризики розвитку ринку праці України у контексті соціальної безпеки в умовах євроінтеграції. *Журнал європейської економіки*. 2017. № 9(2). С. 169-179. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/20765>.
6. Калина А. В. Ринок праці (національний та міжнародний аспекти): навч. посіб. К.: Вид. дім «Персонал», 2010. 216 с. URL: https://maup.com.ua/assets/files/lib/book/gupok_praci.pdf.
7. Лібанова Е. М. Конкурентоспроможність українського ринку праці. Конкурентоспроможність економіки України: стан і перспективи підвищення; за ред. І. В. Крюкової. К.: Основа, 2007. С. 276-337.
8. Лісогор Л. С. Конкурентність ринку праці: механізми реалізації: монографія; відпов. ред. Е. М. Лібанова. К.: Інститут демографії та соціальних досліджень НАНУ, 2005. 168 с.
9. Маршавін Ю. М., Кицак Т. Г., Кирилюк В. В. Посилення конкурентоспроможності ринку праці України в нових соціально-економічних реаліях. *Економіка та суспільство*. 2022. № 40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-2>.

10. Приймак В. І. Регіональні ринки праці України: трансформація та механізми регулювання: монографія. Львів: Видавн. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. 264 с.
11. Садова У., Семів Л. Регіональні ринки праці: аналіз та прогноз. Львів: Друк, 2000. 264 с.
12. Сандугей В. В. Аналіз конкурентоспроможності українського ринку праці: теоретико-методичний підхід. *Науковий часопис НПУ імені МП Драгоманова. Серія 18: Економіка і право*. 2013. № 23. С. 75–83. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nchnpu_018_2013_23_12.pdf.
13. Семікіна М. Конкуренція і конкурентоспроможність на ринку праці: методологія визначення. *Демографія та соціальна економіка*. 2008. № 2(10). С. 94–103. URL: <http://dSPACE.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/8930/10-Semikina.pdf?sequence=1>.
14. Семів Л. К. Сучасні проблеми людського капіталу у вимірі трудової міграції та рееміграції. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2016. Вип. 3. С. 67–70. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2016_3_16.
15. Стефанишин О. Особливості розвитку регіональних ринків праці України та професійно-кваліфікаційної структури людських ресурсів в умовах відкритої економіки. *Журнал європейської економіки*. 2013. № 12(2). С. 219–232. URL: <http://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/download/645/623>.
16. Український ринок праці: імперативи та можливості змін: колективна монографія; за наук. ред. І. Л. Петрової, В. В. Близнюк; НАН України, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». К., 2018. 356 с. URL: <http://ief.org.ua/docs/mg/306.pdf>.
17. Шиловцева Н. В. Модернізація зайнятості як умова підвищення конкурентоспроможності національного ринку праці. *Modern Economics*. 2019. № 15. С. 211–217. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V15\(2019\)-30](https://doi.org/10.31521/modecon.V15(2019)-30).
18. Cisneros Ibarra M., Alejandro M., González Torres L. A. Labor flexibility as a strategy for competitiveness and its impact on economy, business and labor market. *Contaduría y administración*. 2010. No. 231. P. 33–52. URL: <https://www.scielo.org.mx/pdf/cya/n231/n231a3.pdf>.
19. El-Ehwany N., Metwally M. Labor market competitiveness and flexibility in Egypt. Center for Economic and Financial Research and Studies, Research Project: The ERF Working Paper Series No. 11, 2001. URL: https://erf.org.eg/app/uploads/2017/05/0129_EIEhwany.pdf.
20. Goto H. Labor Market Competitiveness and Poverty. Working Papers 51159, Cornell University (USA), Department of Applied Economics and Management. 2008. URL: <https://ideas.repec.org/p/ags/cudawp/51159.html>.
21. Kim, J., Kim, S., Koh, K. Labor market institutions and the incidence of payroll taxation. *Journal of Public Economics*. 2022. No. 209. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2022.104646>.
22. Levytska O., Mulka O., Shushkova Y., Ivaniuk U., Vasylytsiv T., Krupin V., Ivanova L. Modelling the impact of emigration upon social and economic development of the Carpathian region of Ukraine. *Bulletin of Geography. Socio-economic Series*. 2022. No. 57. P. 141–154. DOI: <https://doi.org/10.12775/bgss-2022-0028>.
23. Obadić A. Comparison of basic macroeconomic indicators on the labour markets of a select group of countries. In P. Bejaković and J. Lowther (eds.), *The Competitiveness of Croatia's Human Resources*. Zagreb: Institute of Public Finance. 2004. P. 47–59. URL: <http://pdc.ceu.hu/archive/00002359/01/competitiveness.pdf#page=56>.
24. Porter M. E. On competition. Harvard Business Press, 2008. 545 p. URL: <http://ressources.aunege.fr/nuxeo/site/esupversions/ba0a40a7-4350-475d-a503-2475adcb9925/res/porter.pdf>.
25. Scharle Á. Competitiveness and the labour market. Working Paper No. 4, Hungarian Ministry of Finance, 2003. URL: http://pdc.ceu.hu/archive/00002571/01/4_eng_040205.pdf.

26. Wojciechowska R. Konkurencyjność polskiego rynku pracy w latach 2004–2016. *Studia BAS*. 2018. No. 3(55). P. 107–132. DOI: <https://doi.org/10.31268/StudiaBAS.2018.19>.
27. Wołowiec T. Rynek pracy a konkurencyjność gospodarki. *Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa*. 2003. No. 8. P. 43–51. URL: <https://bazekon.uek.krakow.pl/rekord/117888>.

References

1. Bezpeka ta konkurentospromozhnist' ekonomiky Ukrainy v umovakh hlobalizatsiyi [Security and competitiveness of the economy of Ukraine in the conditions of globalization] (2017): monograph; O. Vlasyuk (Ed.). Kyiv: NISR, 384 p. URL: https://miss.gov.ua/sites/default/files/2018-06/2018_NISD_Bezpeka_Print-093bb.pdf [in Ukrainian].
2. Blyznyuk V. V. (2020). Rynok pratsi Ukrainy: protsesy derzhavnoho rehulyuvannya ta rozvytku [Labor market of Ukraine: processes of state regulation and development]: thesis for dr. econ. scien.: 08.00.03. Kyiv, 568 p. [in Ukrainian].
3. Varnaliy Z. S., Vasylytsiv T. H., Levytska O. O. (2022). Mihratsiyna bezpeka derzhavy yak osnova zberezheniya i rozvytku intelektual'noho kapitalu ekonomiky Ukrainy [Migration security of the state as a basis for the preservation and development of the intellectual capital of the economy of Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 9: 3–20. URL: https://doi.org/10.15407/econo_myukr.2022.09.003 [in Ukrainian].
4. Hrynkevych O. S. (2013). Osvitnya mihratsiya v Ukraini ta sviti: instytutsiyne seredovyshe ta napryamy derzhavnoho rehulyuvannya [Educational migration in Ukraine and the world: Institutional environment and directions of state regulation]. *Sotsial'no-Ekonomichni Problemy Suchasnoho Periodu Ukrainy – Socio-Economic Problems of the modern Period of Ukraine*, 3: 254–264. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2013_3_28 [in Ukrainian].
5. Ilyash O., Vasylytsiv T. (2017). Suchasnyy stan ta ryzyky rozvytku rynku pratsi Ukrainy u konteksti sotsial'noyi bezpeky v umovakh yevrointegratsiyi [Current state and risks of development of the labor market of Ukraine in the context of social security in the conditions of European integration]. *Zhurnal Yevropeys'koyi Ekonomiky – Journal of European Economy*, 9(2): 169–179. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/20765> [in Ukrainian].
6. Kalyna A. V. (2010). Rynok pratsi (natsional'nyy ta mizhnarodnyy aspekty) [Labor market (national and international aspects)]: textbook. Kyiv: Publishing House «Personnel», 216 p. URL: https://maup.com.ua/assets/files/lib/book/rynok_praci.pdf [in Ukrainian].
7. Libanova E. M. (2007). Konkurentospromozhnist' ukraïns'koho rynku pratsi [Competitiveness of the Ukrainian labor market]. In *Konkurentospromozhnist' ekonomiky Ukrainy: stan i perspektyvy pidvyshchennya* [Competitiveness of the economy of Ukraine: state and prospects for improvement]; I. V. Kryukova (Ed.). Kyiv: Osнова, 276–337 [in Ukrainian].
8. Lisohor L. S. (2005). Konkurentnist' rynku pratsi: mekhanizmy realizatsiyi [Competitiveness of the labor market: implementation mechanisms]: monograph; E. M. Libanova (Ed.). Kyiv: Institute for Demography and Social Studies of NASU, 168 p. [in Ukrainian].
9. Marshavin Yu. M., Kitsak T. G., Kyrylyuk V. V. (2022). Posylennya konkurentospromozhnosti rynku pratsi Ukrainy v novykh sotsial'no-ekonomichnykh realiyakh [Strengthening the competitiveness of the labor market of Ukraine in new socio-economic realities]. *Ekonomika ta suspil'stvo – Economy and Society*, 40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-2> [in Ukrainian].
10. Sandugei V. V. (2013). Analiz konkurentospromozhnosti ukraïns'koho rynku pratsi: teoretyko-metodychnyy pidkhid [Analysis of the competitiveness of the Ukrainian labor market: a theoretical and methodological approach]. *Naukovyy chasopys NPU imeni MP Drahomanova. Seriya 18: Ekonomika i pravo – Scientific Journal of National Pedagogical*

- Dragomanov University. Series 18: Economy and Law*, 23: 75–83. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nchnpu_018_2013_23_12.pdf [in Ukrainian].
11. Pryimak V. I. (2003). *Rehional'ni rynky pratsi Ukrayiny: transformatsiya ta mekhanizmy rehulyuvannya* [Regional labor markets of Ukraine: transformation and regulation mechanisms]: monograph. Lviv: Publishing House Centre of Ivan Franko National University of Lviv, 264 p. [in Ukrainian].
 12. Sadova U., Semiv L. (2000). *Rehional'ni rynky pratsi: analiz ta prohnoz* [Regional labor markets: analysis and forecast]. Lviv: Druk, 264 p. [in Ukrainian].
 13. Semykina M. (2008). *Konkurentsya i konkurentospromozhnist' na rynku pratsi: metodolohiya vyznachennya* [Competition and competitiveness in the labor market: definition methodology]. *Demohrafiya ta Sotsial'na Ekonomika – Demography and Social Economy*, 2(10): 94–103. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/8930/10-Semikina.pdf?sequence=1> [in Ukrainian].
 14. Semiv L. K. (2016). *Suchasni problemy lyuds'koho kapitalu u vymiri trudovoyi mihratsiyi ta reemihratsiyi* [Modern problems of human capital in the dimension of labor migration and re-emigration]. *Sotsial'no-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrayiny – Socio-economic problems of the modern period of Ukraine*. 3: 67–70. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2016_3_16 [in Ukrainian].
 15. Stefanyshyn O. (2013). *Osoblyvosti rozvytku rehional'nykh rynkiv pratsi Ukrayiny ta profesiyno-kvalifikatsiynoyi struktury lyuds'kykh resursiv v umovakh vidkrytoyi ekonomiky* [Peculiarities of the development of regional labor markets of Ukraine and the professional and qualification structure of human resources in the conditions of an open economy]. *Zhurnal yevropeys'koyi ekonomiky – Journal of European Economy*, 12(2): 219–232. URL: <http://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/download/645/623> [in Ukrainian].
 16. *Ukrayins'kyy rynek pratsi: imperatyvy ta mozhlyvosti zmin* [Ukrainian labor market: imperatives and opportunities for change] (2018): collective monograph; I. L. Petrova, V. V. Blyznyuk (Eds.); NAS of Ukraine, SI «Institute for Economics and Forecasting of NAS of Ukraine». Kyiv, 356 p. URL: <http://ief.org.ua/docs/mg/306.pdf> [in Ukrainian].
 17. Shylovtseva N. V. (2019). *Modernizatsiya zaynyatosti yak umova pidvyshchennya konkurentospromozhnosti natsional'noho rynku pratsi* [Modernization of employment as a condition for increasing the competitiveness of the national labor market]. *Modern Economics*, 15: 211–217. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V15\(2019\)-30](https://doi.org/10.31521/modecon.V15(2019)-30) [in Ukrainian].
 18. Cisneros, Ibarra M., Alejandro, M., González, Torres L. A. (2010). *Labor flexibility as a strategy for competitiveness and its impact on economy, business and labor market*. *Contaduría y administración*, 231: 33–52. URL: <https://www.scielo.org.mx/pdf/cya/n231/n231a3.pdf>.
 19. El-Ehwany N., Metwally M. (2001). *Labor market competitiveness and flexibility in Egypt*. Center for Economic and Financial Research and Studies, Research Project: The ERF Working Paper Series 11. URL: https://erf.org.eg/app/uploads/2017/05/0129_ElEhwany.pdf.
 20. Goto H. (2008). *Labor Market Competitiveness and Poverty*. Working Papers 51159, Cornell University, Department of Applied Economics and Management. URL: <https://ideas.repec.org/p/ags/cudawp/51159.html>.
 21. Kim J., Kim S., Koh K. (2022). *Labor market institutions and the incidence of payroll taxation*. *Journal of Public Economics*, 209, 104646. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2022.104646>.
 22. Levytska O., Mulska, O., Shushkova Y., Ivaniuk U., Vasylytsiv T., Krupin V., Ivanova L. (2022). *Modelling the impact of emigration upon social and economic development of the Carpathian region of Ukraine*. *Bulletin of Geography. Socio-economic Series*, 57: 141–154. DOI: <https://doi.org/10.12775/bgss-2022-0028>.
 23. Obadić A. (2004). *Comparison of basic macroeconomic indicators on the labour markets of*

- a select group of countries. In P. Bejaković and J. Lowther (eds.), *The Competitiveness of Croatia's Human Resources*. Zagreb: Institute of Public Finance. URL: <http://pdc.ceu.hu/archive/00002359/01/competitiveness.pdf#page=56>.
24. Porter M. E. (2008). On competition. Harvard Business Press. URL: <http://ressources.auneg.fr/nuxeo/site/esupversions/ba0a40a7-4350-475d-a503-2475adcb9925/res/porter.pdf>.
25. Scharle Á. (2003). Competitiveness and the labour market. Working Paper No. 4, Hungarian Ministry of Finance. URL: http://pdc.ceu.hu/archive/00002571/01/4_eng_040205.pdf.
26. Wojciechowska R. (2018). Konkurencyjność polskiego rynku pracy w latach 2004–2016. *Studia BAS*, 3(55): 107–132. DOI: <https://doi.10.31268/StudiaBAS.2018.19> [in Polish].
27. Wołowicz T. (2003). Rynek pracy a konkurencyjność gospodarki. *Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa*, 8: 43–51. URL: <https://bazekon.uek.krakow.pl/rekord/117888> [in Polish].

THEORETICAL AND CONCEPTUAL APPROACHES TO THE ANALYSIS OF LABOR MARKETS COMPETITIVENESS UNDER INCREASING MIGRATION PROCESSES

Olha Levytska

*SI «M. Dolishnyi Institute of Regional Research of the NAS of Ukraine»,
4, Kozelnytska Str., Lviv, 79026, Ukraine,
e-mail: o.levytska@gmail.com; ORCID: 0000-0001-8174-9918*

Abstract. The purpose of the article is to substantiate the content, structure and significance of the labor market competitiveness in preserving the human potential of the national economy under conditions of instability. The research methods used include methods of fundamental economic science, comparative analysis, and a systemic approach. The main theoretical and conceptual approaches to understanding the essence and structural elements of the labor market competitiveness are systematized, and the author's concept of the studied issue is developed.

It is found that the structure of labor market competitiveness is shaped by economic parameters (competitiveness of labor force, jobs, labor performance, motivation, institutional support). In the sectoral aspect, it is possible to consider the competitiveness of the labor markets of individual industries and sectors of the economy. At the same time, the competitiveness of global, national, regional and local labor markets, labor markets of urban/rural, border/remote, stable/depressed areas is based on spatial characteristics. A qualitative approach to constructing the category of labor market competitiveness involves a set of specific features that determine it, in particular: quality, flexibility, balance, stability, resilience of the labor market and safety (security) at work. The transformations of the labor market and human capital structure, which occur under the influence of migration, basically refer to gender-age and professional-qualification changes of the economically active population, to restructuring of the labor market conditions, to the changes in the market flexibility, resilience, efficiency, safety and functionality. The decisive role of the labor market as a determinant of economic competitiveness and migration security of the state has been proven. It is found that under current geopolitical conditions and with the new stage of the European integration development of Ukraine, increasing the competitiveness of the domestic labor market can act as one of the mechanisms of socio-economic convergence of Ukraine and the European Union.

Keywords: human resources, labor market, migration, competitiveness, security, conceptual basis.

Стаття надійшла до редакції 10.11.2022

Прийнята до друку 02.02.2023